

บทที่ 1

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีในการพัฒนาและผลิตซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ก้าวหน้าไปมาก ทำให้คนธรรมดาทั่วไปยากที่จะเห็นถึงความชำรุดบกพร่องหรือความไม่ปลอดภัยได้ ในขณะที่การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในปัจจุบันมักจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ถูกควบคุมด้วยซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์เป็นจำนวนมาก เช่น โทรศัพท์มือถือ ระบบสื่อสารและโทรคมนาคม ระบบงานบัญชี ลอจิสติกส์ การธนาคาร ลิฟต์โดยสาร รถพยาบาล เครื่องมือทางการแพทย์ รถไฟฟ้า เครื่องบิน เครื่องซักผ้าและเครื่องล้างจานที่ควบคุมด้วยไมโครชิพ เป็นต้น หากกระบวนการประมวลผลของซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ทำงานผิดพลาด อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังคงมีผู้วิเคราะห์ถึงปัญหาทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นแก่กรณีของสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้อง กรณีที่ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ก่อให้เกิดความเสียหายน้อยมาก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ได้วิเคราะห์หลักกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายในต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ในอนาคตจะมีการศึกษาอย่างจริงจังในทางวิชาการในเรื่องนี้ จนทำให้ประเทศไทยมีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะหรือมีแนวคำพิพากษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ผลิต ผู้ให้บริการ และผู้ใช้งานซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ได้รับความชัดเจนเกี่ยวกับผลทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นกรณีที่ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยเนื้อหาในบทนี้ได้กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่นำมาศึกษา จากนั้นได้เสนอแนวทางของวิทยานิพนธ์ วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ ขอบเขตของวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงขั้นตอนการดำเนินงานและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากวิทยานิพนธ์

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยที่ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มีลักษณะเป็นข้อมูลหรือคำสั่งทางอิเล็กทรอนิกส์ (electronic signals) ในอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ จึงไม่สามารถทำอันตรายวัตถุหรือทรัพย์สินได้

โดยตรง แต่ซอฟต์แวร์ที่ได้รับการออกแบบ (design) ปฏิบัติ (implementation) หรือใช้งาน (use) อย่างไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม อาจส่งผลให้ระบบก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายได้

ลักษณะของความเสียหายแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ

ลักษณะแรก ความเสียหายที่เกิดจากการประมวลผลข้อมูลที่ผิดพลาดของซอฟต์แวร์ ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการควบคุมทางกายภาพของระบบโดยตรง เช่น ระบบห้ามล้อล็อกอัตโนมัติ (Anti-Locking Break System (ABS)) ระบบควบคุมรถไฟไฟฟ้า เครื่องมือทางการแพทย์ ระบบควบคุมการจ่ายไฟฟ้า ระบบการจ่ายเงินสดของเครื่องเบิกเงินสดอัตโนมัติ (ATM) เป็นต้น

ลักษณะที่สอง ความเสียหายที่เกิดจากการที่บุคคลเชื่อในข้อมูลที่ผิดๆ อันเกิดจากการให้หรือประมวลผลข้อมูลที่ผิดพลาดของซอฟต์แวร์ เช่น ระบบการควบคุมไฟจราจร ระบบคำนวณที่ใช้ในการก่อสร้างสะพาน ระบบแผนที่เดินทางอิเล็กทรอนิกส์ในรถยนต์หรือเครื่องบิน (mapping display systems) ระบบบัญชีและการคำนวณภาษีอากร เป็นต้น

เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น จึงเกิดเป็นประเด็นทางกฎหมายว่าจะทำการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายอย่างไร เพียงไร และบุคคลใดควรเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบ ยกตัวอย่างเช่นในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) กรณีโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการคำนวณภาษีอากร

กรณีที่ผู้ผลิตซอฟต์แวร์ทำการผลิตและจำหน่ายผ่านทางผู้จัดจำหน่าย (distributor) โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บริษัทขนาดเล็กทั่วไปในการคำนวณภาษี โดยระบุเงื่อนไขการรับประกันกรณีสินค้าชำรุดบกพร่องแบบจำกัดเพียงการคืนเงินค่าซอฟต์แวร์ให้เท่านั้น ต่อมาผู้ใช้งานอ้างว่าข้อมูลที่ได้จากการคำนวณโดยใช้โปรแกรมดังกล่าวไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดความผิดพลาดในการลงทุนจนสูญเสียเงินเป็นจำนวนมาก และจากการพิสูจน์พบว่าข้อผิดพลาด (bug) จากตัวโปรแกรมซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการคำนวณข้อมูลผิดพลาดได้

(ข) ระบบคอมพิวเตอร์สำหรับการร่างและออกแบบเชิงสถาปัตยกรรม

กรณีที่บริษัทผลิตซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ทำการผลิต จำหน่าย และให้บริการระบบคอมพิวเตอร์สำหรับการร่างและออกแบบในเชิงสถาปัตยกรรม (architectural drawings and specifications) โดยระบบดังกล่าวถูกควบคุมด้วยโปรแกรมที่มีทางเลือกและสามารถปรับใช้สำหรับงานเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงได้หลายรูปแบบ (optional and custom features) ผู้ผลิตระบุจำกัดความรับผิดไว้ที่จำนวนห้าเท่าของราคากระบวนดังกล่าว ปรากฏว่าลูกค้าได้อ้างว่าตนซื้อ

ระบบดังกล่าวโดยแสดงเจตนาชัดแจ้งว่าจะนำไปใช้กับโครงการเร่งด่วน แต่ปรากฏว่าระบบดังกล่าวมีความชำรุดบกพร่องทำให้ต้องส่งมอบงานล่าช้า และถูกปรับตามสัญญาปรับจ้างออกแบบ

(ค) กรณีเครื่องชุดเจาะอุโมงค์อัตโนมัติควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์

ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถคำนวณและแจ้งล่วงหน้าถึงสภาพความแข็งแรงและโครงสร้างใต้พื้นดินได้ เครื่องดังกล่าวถูกนำออกจำหน่ายโดยมีข้อจำกัดความรับผิดชอบไว้ที่สลิปเท้าของราคาซื้อขาย ปรากฏว่าต่อมาได้มีลูกค้านำเครื่องดังกล่าวไปใช้กับการชุดเจาะอุโมงค์ในกิจการเหมืองแร่ถ่านหิน และเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ อุโมงค์พังทลายลง ส่งผลให้เกิดการเสียชีวิตแก่คนงาน บุคคลในครอบครัวของผู้เสียชีวิตเชื่อว่าเครื่องมือดังกล่าวมีความชำรุดบกพร่องไม่แข็งแรงเหมือนว่ามีกาซมีเทนและสภาพที่อาจพังทลายลงของอุโมงค์

เมื่อมีความเสียหายในทำนองเดียวกันกับตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้น ผู้ได้รับความเสียหายจะฟ้องร้องให้บุคคลได้รับผิดทางแพ่งได้ในกรณีใดบ้าง ผู้ผลิต และผู้จำหน่าย ฝ่ายใดควรจะเป็นผู้รับผิดชอบแค่ไหนเพียงไร หากเกิดความไม่ชัดเจนทางกฎหมาย ด้านผู้ผลิตและผู้จำหน่ายเองย่อมไม่สามารถวิเคราะห์ถึงความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจได้ ในมุมมองของผู้เสียหายความไม่แน่นอนและไม่ชัดเจนดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความไม่มั่นใจที่จะบริโภคสินค้าซอฟต์แวร์ขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว อาจต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีตลอดจนระยะเวลาในการเรียกร้องและฟ้องร้องคดีเป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการผลิตซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์โดยรวม ตลอดจนส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการผลิตสินค้าอื่นที่มีซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์เป็นส่วนประกอบอีกด้วย

2. สมมุติฐาน และแนวทางของวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนตั้งสมมุติฐานว่า ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มีลักษณะเฉพาะของการพัฒนาและการผลิตที่แตกต่างจากกรณีของสินค้าอุปโภคบริโภคซึ่งผลิตเพื่อจำหน่ายในท้องตลาดในจำนวนที่มากมาย (mass production) ทั่วไป ทั้งนี้ ด้วยบทกฎหมายไทย ตลอดจนคำพิพากษาศาลฎีกาที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาคผู้ผลิต ผู้จำหน่าย หรือผู้ใช้งานคอมพิวเตอร์ ตลอดจนที่ปรึกษากฎหมายของบุคคลเหล่านั้น ทราบถึงผลทางแพ่งที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มีความชำรุดบกพร่องหรือมีความไม่ปลอดภัย และความชำรุดบกพร่องหรือความไม่ปลอดภัยนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินของบุคคลขึ้น

อีกทั้งในทางวิชาการด้านกฎหมายเองก็ยังมีได้มีการนำซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มาวิเคราะห์วิจารณ์กันแพร่หลาย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้บทที่ 2 จึงพยายามวางความเข้าใจเกี่ยวกับซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ไว้เป็นเบื้องต้นก่อน หลังจากนั้น ในบทที่ 3 จะทำการวิเคราะห์ถึงบทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทยและปัญหาในการนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาปรับใช้กับกรณีซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนในบทที่ 4 เป็นการค้นหาหลักกฎหมายตลอดจนคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศในเรื่องนี้เพื่อจะได้นำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย จนได้บทสรุปและข้อเสนอแนะถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา ตามลำดับ

3. วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งที่จะศึกษาและหาแนวทางแก้ไข โดยวิเคราะห์หลักกฎหมายความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เฉพาะกรณีปัญหากรณีที่สินค้าเป็นซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ เพื่อทราบถึงความเป็นไปได้เกี่ยวกับปัญหาการนำกฎหมายไทยที่มีอยู่มาปรับใช้ โดยศึกษากฎหมายและแนวทางการแก้ไขปัญหในเรื่องเดียวกันในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป และสุดท้ายวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหในประเทศไทยเพื่อหาจุดสมดุลในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4. ขอบเขตวิทยานิพนธ์

ขอบเขตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จำกัดอยู่ที่การศึกษากฎหมายความรับผิดชอบอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability Law) โดยศึกษาเฉพาะกรณีที่สินค้าเป็นซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ จะได้ทำการกล่าวถึงหลักกฎหมายทางแพ่งที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องสัญญาและหลักกฎหมายละเมิด โดยไม่รวมถึงความรับผิดทางอาญา และการวิเคราะห์หลักกฎหมายสัญญาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่รวมถึงความรับผิดชอบอันเกิดจากการผิดข้อสัญญาอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องจากความชำรุดบกพร่องหรือความไม่ปลอดภัยในตัวสินค้าโดยตรง

การศึกษากฎหมายต่างประเทศในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะศึกษาเฉพาะหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และกฎหมายของสหภาพยุโรปเท่านั้น

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้เขียนคาดว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการต่อยอดทางวิชาการในอนาคต อันจะเป็นการผลักดันให้มีตัวบทกฎหมาย เกี่ยวกับความรับผิดอันเกิดจากความไม่ปลอดภัยของซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ที่ชัดเจน ตลอดจนเป็นแนวทางให้การตัดสินของฝ่ายตุลาการในอนาคตมีความเป็นธรรม เพื่อให้ผู้ผลิตซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์จะได้พยายามพัฒนาซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ที่มีคุณภาพ และคำนวนได้ถึงต้นทุนความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจ ส่วนผู้บริโภคและผู้เสียหายอันเกิดจากซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มีความชำรุดบกพร่องหรือไม่ปลอดภัยจะได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ที่ปรึกษากฎหมายตลอดจนทนายความจะได้ทราบถึงแนวทางในการดำเนินคดี (ในทางสารบัญญัติ) อันจะทำให้อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ในประเทศไทยเกิดการพัฒนามากขึ้น อันเป็นผลมาจากความชัดเจนทางด้านกฎหมาย